
DE NACHTWACHT TE GENT IN DE 19° EEUW

In het eerste deel van zijn werk "Gent van den oudsten tijd tot heden" vertelt Fr. De Potter ons het een en ander over de buurtrechters of buurtdekens. De gebuurtedeken was onder meer belast met de politie van de straat of straten onder zijn gezag.

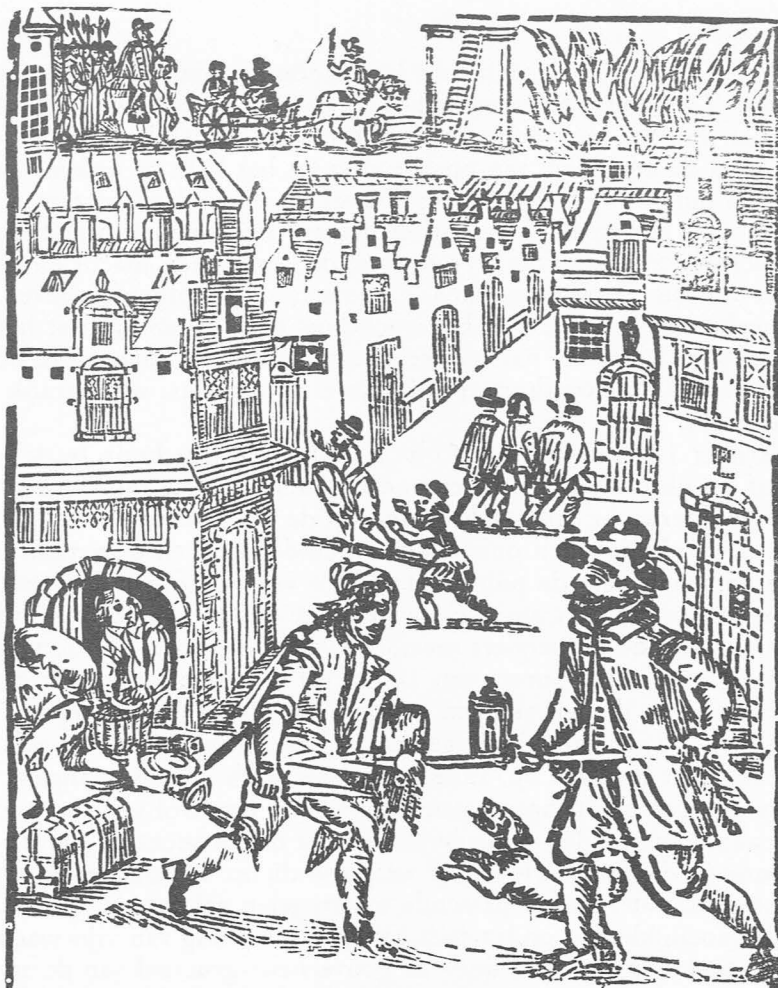
Tijdens de eerste jaren van de Franse overheersing waren vele instellingen en gebruiken verloren gegaan; vanaf het Consulaat (1799) keert stil aan de orde terug. Op 24 brumaire jaar 13 (15 november 1804) besluit het College de buurtschappen terug in te richten. De stad wordt ingedeeld in 238 buurtschappen. De gebuurtedekens, die in functie waren in 1794-95 hernemen hun ambt. In de buurtschappen zonder deken wordt een deken verkozen op 4 frimaire jaar 13 (1).

Door een besluit van 24 brumaire jaar 14 wordt de stad verdeeld in 18 secties; per sectie wordt een nachtwaker aangesteld. In het stedelijk wachthuis rechtover het stadhuis zijn een aantal loden in overeenstemming met het aantal nachtwakers. Om 10 uur 's avonds moeten de nachtwakers zich in het wachthuis aanbieden, waar ze een lood ont-

vangen. Daarna begeven ze zich naar hun sectie en doen er bewaking tot vier uur 's morgens. Elk uur maken ze een ronde van hun sectie. Bij het slaan van het uur roepen ze met luide en duidelijke stem het uur en zetten de bewoners aan op het vuur en het licht te waken. De nachtwakers moeten overtreders van de wet op heter daad betrapt aanhouden en naar het stedelijk wachthuis leiden. In geval van brand wekken de nachtwakers de burens, verwittigen de gewapende macht en de inspecteur van de openbare werken. Om vier uur 's morgens begeven de nachtwakers zich terug naar het wachthuis en overhandigen er het ontvangen lood. Het is de nachtwakers streng verboden zich op te houden in herbergen, "jeneverhuizen" of elke andere plaats, waar drank verkocht wordt.

Op 13 oktober 1815 besluit het College de nachtwacht herin te richten. Vanaf 16 oktober 1815 zal er in elk buurschap van zes uur 's avonds tot middernacht een wacht letten op de goede orde en de openbare rust. De wakers zullen onbekende vreemdelingen en de verdacht uitzierende personen naar de politie leiden. De wakers zorgen er voor, dat de herbergen om tien uur gesloten zijn; ze zullen aan de burgemeester de namen van de herbergiers meedelen, die weigeren de onderrichtingen na te leven. Elke burger van 18 tot 60 jaar moet aan de waakdienst deel nemen; de gebrekkigen worden van de dienst ontslagen. Personen, bekend om hun slecht gedrag, worden uitgesloten. De gebuurtedeken stelt een beurtrol op. Elke burger kan zich laten vervangen, maar de vervanger moet ingeschreven zijn op de beurtrol van het buurtschap en aanvaard worden door de deken. De deken moet de namen van de burgers, die verwaarlozen of weigeren dienst te doen, melden aan het stadsbestuur, dat de passende maatregelen zal nemen. Indien een waker moeilijkheden ondervindt bij de uitoefening van zijn wacht, mag hij na toelating verleend door de gouverneur-generaal van de stad, beroep doen op de militaire wacht, die opdracht heeft de nachtwakers bijstand te verlenen. De politiecommissarissen en de commandant van de brandweer moeten de toepassing van het reglement dikwijls controleren (2). Volgens het inwendig reglement van 28.10.1815 moeten per buurtschap twee nachtwakers worden aangesteld. Indien in een buurtschap de wachtdienst verzekerd wordt door een of meer bezoldigde wakers, zal elke ingeschreven burger een bijdrage betalen. Elke nachtwaker is voorzien van een lans. De dekens mogen noch kinders, noch dronkaards als nachtwakers toelaten. De wakers moeten de soldaten, die zich een half uur na de taptoe op straat bevinden (dit is om 6 u 30 's avonds) aanhouden en naar de wacht leiden.

Het is echter verboden officieren en soldaten voorzien van een vergunning van de plaatscommandant aan te houden. Soldaten, die zich na de taptoe in een herberg bevinden, mogen niet aangehouden worden; de waker zal de commandant van de wacht verwittigen, die een patrouille zal zenden. De wakers mogen hun buurt niet verlaten; ze moeten een aangehouden persoon overmaken aan de naaste waker, die alzo

ICK BEN TEN DIENSTE VAN HEEREN EN COOPLIEDEN, DE GOEDE BORGERS HAER HUUSEN. ICK WACHTE OMDAT ER GEEN DIEFTE EN SOU GESCHIEDEN. BRAND OFT ONGEVAL ICK OOCK WEL WACHTTE. ICK DOORLOOPE ALLE HOECKEN BY NACHTE OM MYNEN DIENST TE VOLBRINGEN.

De illustratie is ontleend aan het werk van Ferdinand van der Haeghen, Bibliographie Gantoise en is een nieuwjaarswens van de nachtwacht. De tekst luidt :

Ick ben ten dienste van Heeren en Cooplieden, de goede Borgers haer huusen. Ick wachte omdat er geen diefte en sou geschieden. Brand oft ongeval ick oock wel wachte. Ick doorloope alle hoecken by nachte om mynen dienst te volbringen.

geleid wordt naar de politie. De buurdekens moeten de toepassing van het reglement nauwkeurig controleren.

In het karnavalreglement van 20 januari 1818 wordt nog een beroep gedaan op de dekens : "Les commissaires de police veilleront à ce que les rues et places publiques de la ville soient déblayées de toutes les immondices et décombres, qui pourraient s'y trouver. Les doyens des voisinages sont spécialement invités à les seconder". De deken moet er dus op waken, dat elke inwoner de straat voor zijn woning reinigt. De buurtschappen verzorgden ook de muurkapelletjes. In 1818 moet een deken op de Brugse Poort op de weg naar Mariakerke een muurkapelletje geplaatst hebben. Het College besluit op 14.2.1818, dat het aan de dekens verboden is een kapel te plaatsen; de kapel moet verwijderd worden.

Vermoedelijk werden stilaan als wakers nog enkel bezoldigde mannen aangesteld. De tijden werden ook rustiger, waardoor enkel 's winters wakers dienst deden. In het "Rapport sur l'administration et la situation des affaires de la ville de Gand" van 7 november 1836 - het is het eerste verslag volgens art. 70 van de gemeentewet van 1836 - lezen we, dat de stad verdeeld is in 273 buurtschappen. Elke deken duidt 's winters een of twee nachtwakers aan, die dienst doen van 10 uur 's avonds tot vier uur 's morgens. Elke waker is gewapend met een lans en ontvangt een loon van 1.50 F tot 2 F per nacht. Volgens het verslag biedt deze organisatie twee voordelen : de orde en de rust worden verzekerd en ongeveer 500 personen vinden er 's winters een inkomen.

Stilaan verwatert de organisatie van de buurtschappen; ook vele wakers, die arme sukkelaars zijn, nemen hun taak niet al te ernstig op. We willen hier even verwijzen naar een krantenbericht in de Gazette van Gend van 1839 (zie G. T. N° 4 blz. 83). De toestand blijft toch nog bestaan tot 1853. Baron de Saint Genois verdedigt nog in de gemeenteraad de buurtschappen, maar de gemeenteraad besluit op 19 november 1853 een dienst van nachtwakers in te richten. Volgens dit besluit wordt er een politiekorps opgericht, dat in het bijzonder belast wordt met de nachtwacht. De nachtwacht is samengesteld uit tien brigadiers - deze behoorden reeds tot het politiekorps en doen ook over dag dienst - en 70 gewone wakers.

Het korps wordt ingedeeld in vijf brigades; elke brigade wordt gehecht aan een politiewijk. Elke wijk heeft een aantal posten. De nachtwakers moeten de openbare orde en de veiligheid doen eerbiedigen; de brigadiers controleren de posten en moeten er zich van verzekeren, dat de waakdiensten nauwkeurig en regelmatig worden uitgevoerd. De wacht-uren zijn : 's zomers (1 mei tot einde augustus) van elf uur 's avonds tot vier uur 's morgens; 's winters : van tien uur 's avonds tot zes uur 's morgens. De nachtwakers staan onder het rechtstreeks bevel van de brigadiers; de ganse dienst valt onder de bevoegdheid van de hoofd-commissaris.

De nachtwakers werden door het College van burgemeester en schepe-

nen benoemd. De wedde bedraagt 45 F per maand; de nachtwakers maken deel uit van de pensioenkas van de stadsbedienden.

De dienstkledij van de nachtwakers was als volgt : een jas in blauw laken en een broek in maringo-kleur; een gordel in zwart leder voorzien van een plaat met het stadswapen; een hoed in verlakt vilt met het opschrift "Garde de nuit N."; 's winters dragen ze een mantel model infanterie, voorzien van knopen met het stadswapen. Welke lezer kan ons vertellen wat bedoeld wordt met maringo-kleur ? De wakers waren bewapend met een korte gekromde sabel (briquet d'infanterie) en voorzien van een lantaarn. De uitrusting werd geleverd door het stadsbestuur, maar terugbetaald door de wakers door een maandelijks afhouding van vijf frank op hun wedde tot de kledij betaald was. De strafmaatregelen waren : de berisping en de afhouding van 5,10 of 15 dagen wedde, beide straffen uitgesproken door de hoofdpolitiecommissaris en de afdanking uitgesproken door het college. De afhoudingen bij strafmaatregel werden gestort in een hulpkas voor wakers, die tijdelijk hun dienst niet konden waarnemen en die in dit geval op hun kosten zich moesten laten vervangen door een persoon aangesteld door de hoofdcommissaris.

De inrichting van de nachtwacht betekende natuurlijk een nieuwe uitgave voor de stad. Naar de stelregel "nieuwe uitgaven, nieuwe inkomsten" werd op 10 december 1853 een besluit genomen, waarbij de kosten van de nachtwacht werden gedekt door een bijzondere belasting te betalen door de bewoners van de huizen met een huurwaarde van 250 F of meer per jaar. De belasting werd berekend aan 3,75 % op de huurwaarde. Het innen van de belasting viel onder de bevoegdheid van de stadsontvanger. De inning geschiedde om de veertien dagen aan huis tegen afgifte van een betaalbewijs. In mei 1855 werd de jaarwedde van de nachtwakers gebracht op 600 F. In 1855 wordt ook de bijzondere belasting voor de nachtwacht vervangen door een belasting op de bewoonde huizen met een huurwaarde van 200 F per jaar of hoger. De belasting wordt berekend aan 2,5 % van de huurwaarde en wordt om de drie maand geïnd. Nog in 1855 wordt het aantal nachtwakers met tien verminderd : 53 doen dienst in de stad en zeven in de wijken extra-muros. In 1860 worden de octrooirechten en het poortrecht afgeschaft; de stad neemt stilaan uitbreiding. Op 15 september beslist de gemeenteraad het aantal nachtwakers tot tachtig op te voeren; de jaarlijkse uitgave bedraagt thans 48.000 F. Ook het politiekorps wordt uitgebreid.

In 1870 werd de wedde van de nachtwakers gebracht op 700 F per jaar.

Of de nachtwakers altijd hun taak ernstig opnamen, valt te betwijfelen, want regelmatig lezen we in de kranten klachten over de nachtwakers. In de gemeenteraad van 29 december 1899 wordt een verzoek ingediend, waarbij gevraagd wordt dat de dag- en nachtpolitie om de veertien dagen een rustdag zou bekomen. Volgens het reglement had elke

agent recht op acht dagen verlof per jaar; dit betekent dat een agent 357 dagen per jaar dienst had, en dit van 's morgens tot 's avonds. De gemeenteraad stemt een krediet van 1500 F om de plaatsvervangers te betalen, wanneer de nachtwakers hun maandelijkse rustdag genieten. In 1899, op voorstel van hoofdcommissaris Van Wesemael wordt het gebruik van politiehonden ingevoerd. De honden, een dertigtal, waren Belgische en Franse schapers. De dieren ontvingen twee maaltijden per dag : een 's morgens en een 's avonds. Een maal bestond uit vleesnat met vlees, rijst en grof brood. Elk maal woog 1,750 kg. 's Nachts op dienst kreeg het dier nog een dikke snede brood. Het onderhoud per dag kostte dertig centimes. De jaarlijkse uitgave bedroeg 3400 F : 3150 F voor het onderhoud en 250 F voor de aankoop van honden. Bij de aankoop waren de dieren meestal zes maanden oud. Ze werden afgericht, zodat ze enkel een nachtwaker in uniform gehoorzaamden en hun geleiders konden verdedigen. De africhting duurde ongeveer drie maand. De uitrusting van de honden bestond uit een halsband, een rugbedekking voor regenachtig weer en een muilband van een bijzonder model, dat onmiddellijk door de nachtwaker kon geopend worden. Rond 1900 werd het aantal nachtwakers opgevoerd tot honderd en elf. In 1914 werd hun aantal teruggebracht tot vijftachtig. In het begin van de twintigste eeuw krijgen de politieagenten en de nachtwakers drie vrije dagen per maand. Dit blijft zo tot 1920. In maart 1920 besluit de gemeenteraad aan het politiepersoneel een verlofdag per week plus tien dagen verlof per jaar toe te kennen. Het aantal politieagenten wordt met veertig vermeerderd. De dienst bedraagt negen uur per dag. In september 1920 eindigt het kontrakt, waarbij 35 fietsen gehuurd worden voor de rijwielbrigade. De gemeenteraad besluit 35 rijwielen aan te kopen tegen 510 F per stuk. Door de devaluatie van onze munt na de eerste wereldoorlog moesten de wedden en lonen regelmatig worden aangepast. De gemeenteraad van 9.12.1929 bepaalt de nieuwe jaarwedde van de nachtwakers : minimum 12.400 F, maximum : 15.200 F, plus 10 % verhoging gestemd in de gemeenteraad van 7.10.1929 als duurtetoeslag. Vanaf 1932 worden de aftredende nachtwakers niet meer vervangen. De brigade van de agenten-wielrijders wordt aangevuld naarmate het aantal nachtwakers vermindert; deze brigade wordt met nachtdienst belast. Begin 1933 zijn er nog zestig nachtwakers. Op 1 april 1933 worden ze ingelijfd in het algemeen politiekorps en ontvangen dezelfde wedde als de "dagagenten".

M. STEELS